

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
ասպիրանտների և հայցորդների
նստաշրջանի
նյութերի ժողովածու

1(1) 2018

Երևան - 2018

Հրատարկության է երաշխավորել Երևանի պետական
համալսարանի գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Խմբագրակազմ՝

*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբրուզյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրանյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Ս. Հայկյանց*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան*
*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան*
*իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան*
*իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան*

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝
ՀՀ, 0025, Երևան,
Ալեք Մանուկյան 1,
ԵՊՀ իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.yasu.am
publishing.yasu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@yasu.am

Տպագրական 24.25 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2018
Հանձնված է տպագրության՝
20.04.2018

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Varser Karapetyan

CURRENT TENDENCIES OF ECONOMIC, SOCIAL
AND CULTURAL RIGHTS 6

Կարեն Ամիրյան

ՕՐԵՆՍԴԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ 16

Հարությունյան Հայկ

ՀՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՁԵՎԻ ԷՎՈԼՅՈՒՑԻԱՆ ՀՀ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈՒՈՒՄՆԵՐԻ ԼՈՒՅՄԻ ՆԵՐՔՈ . 28

Ռոզա Աբաջյան

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՁԵՎԵՐԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ
ՆՈՐ ԴԱՐԱՇՐՁԱՆՈՒՄ ԵՎ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՄԻՏՔԸ 42

Կարեն Հակոբյան

ԼՍՎԱԾ ԼԻՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՊԱՏՇԱՃ
ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԲԱՂԱԴՐԱՏԱՐԸ 54

Սոսն Բարսեղյան

ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱՑՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԲԱՐԵՓՈՒՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 71

Արմինե Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ
ԵԶՐՈՒԹԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 84

Լիլիթ Մելիքսեթյան

ՀԱՆՐԱՔՎԵԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ
ԱՄՐԱԳՐՈՒՄՆ ՈՒ ԿԱՅԱՅՈՒՄԸ 1991-1995 ԹԹ..... 96

Տարևիկ Նահապետյան

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԻ
ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ
ՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 112

Գևորգ Պողոսյան

ՈՉ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ ՍՏԱՅՎՈՂ ԳՈՒՄԱՐԻ
ԲԱՇԽՄԱՆ ԱՐԳԵԼՔԻ ՈՐՈՇ ԱՍՊԵԿՏՆԵՐ 130

Մովսես Խաչատրյան

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՄԵՐԺՈՒՄԸ ՕՐԵՆՔՈՎ
ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ՀԻՄՔԵՐՈՎ..... 147

Արամ Ղափամանյան

ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ԼԻԶԻՆԳԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ 162

Շուշանիկ Ղուկասյան

ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ԹԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ
ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ
ԿՐՈՂ ԱՆՁԻՆՔ 177

Անի Մուրաֆյան

ԿԵՂԾ ԵՎ ՇԻՆԾՈՒ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԱՆՎԱՎԵՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՊԱՀԱՆՋ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ
ԿՈՂՄԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՎՄԱՆ
ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԸ..... 193

Ռուբինա Պետրոսյան

ԱՌԱՆՑ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԽՆԱՄՔԻ ՄՆԱՅԱԾ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ
ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՈՉ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ ԵՎ ԳՈՒՅՔԱՅԻՆ
ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ 208

Տաթևիկ Գևորգյան

ՊԱՏԻԺ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ՄԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒ-
ԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ 233

Նունե Հայրապետյան

ՊՐՈԲԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԵՎ
ԿԱՅԱՑՄԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՓՈՐՁԸ ԵՎ ՀՀ-ՈՒՄ. ԴՐԱ
ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ 247

Լիանա Եղիզարյան

ՊԱՏԻԺԸ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆՈՐԵՆ ՉԿԻՐԱՌԵԼՈՒ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ՀԱՄԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՏԵՂԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ 261

Սրբուհի Գայան

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՆԵՐԴՐՄԱՆ
ՆՊԱՏԱԿԱՀԱՐՄԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ-ՈՒՄ 275

Լիլիթ Պետրոսյան

ԳՈՐԾԻ ՓԱՏՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՆ Ի ՊԱՇՏՈՆԵ
ՊԱՐԶԵԼՈՒ ("EX OFFICIO") ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ..... 287

Անի Միքայելյան

ՄԻՍՅԱՆՑ ՀԵՏ ԿԱՊԿԱԾ ԳՈՐԾԵՐԻ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ
ՏԵՍԱԿ 299

Անի Դանիելյան

ՄԻՆԶԴԱՏԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՆԱԽՆԱԿԱՆ
ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ
ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՐԱՇԽԻՔ 321

Առնոլդ Վարդանյան

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ
ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻՆ ԱՆՄԵՂՍՈՒՆԱԿ ԱՆՁԱՆՑ
ՍԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱ-
ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 336

Էմմա Ավագյան

ԽՈՇՏԱՆԳՄԱՆ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ..... 352

Նազելի Թովմասյան

ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ 368

Ռոմելա Մանուկյան

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՈՒՄ ԳՏՆՎՈՂ ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՌԱԶՄԱԿԱՆ
ԲԱԶԱՆԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ԵՎ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՆՔՆԻՇԽԱՆՈՒ-
ԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ..... 380

**ՕՐԵՆՍԴԻՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ**

Իրավագիտության մեջ արդիական նշանակություն ունի պառլամենտական պատասխանատվության համարժեք իրավական լուծումների հարցը: Ըստ պատասխանատվության բնույթի՝ օրենսդիր մարմնի պատասխանատվությունը լինում է դրական և նեգատիվ:

Օրենսդիր իշխանությունը որոշակի մասնակցություն է ունենում նաև հանրային-իրավական պատասխանատվության այլ ձևերի իրացմանը, երբ այս կամ այն հարցի առնչությամբ՝ դիմում է Սահմանադրական դատարան: Ընդ որում, որոշ դեպքերում Սահմանադրական դատարան դիմելը սուբյեկտիվ իրավունք է, իսկ որոշ դեպքերում՝ պարտականություն:

ՀՀ Ազգային ժողովը՝ որպես ժողովրդի ներկայացուցչական մարմին, կրում է մի շարք դրական պարտավորություններ, որոնք հանգում են հետևյալին.

1. Օրենսդիրը դրական պատասխանատվություն է կրում հասարակական տարբեր շերտերի շահերի հավասարակշռման համար²: Ժողովուրդն է օրենսդրին տվել համապատասխան լիազորություններ կենսական հարցերը լուծելու նպատակով, հետևաբար, օրենսդիրները պետք է հաշվի առնեն սոցիալական բոլոր շերտերի շահերը³: Օրենքներ ընդունելու իրավունքը Ազգային ժողովին է, սակայն դա չպետք է հասկանալ իրավունք դասական ընկալման տեսանկյունից, այլ սահմանադրաիրավական պարտականություն: Ազգային ժողովը հանրային-իրավական պատասխանատվություն է կրում ընդունելու այնպիսի օրենքներ, որոնք պետք է համապատասխանեն Սահմանադրությանը, ուղղված լինեն սահմանադրական նորմերի կենսագործմանը, տեղավորվեն սահմանադրական արժեքանության ողջ տրամաբանության մեջ, ապահովեն իրավունքի գե-

¹ ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պետության և իրավունքի տեսության և պատմության ամբիոնի ասպիրանտ:

² Տե՛ս **Витрук Н. В.**, *Общая теория юридической ответственности.* – 2-е изд., испр. и доп. – М.: НОРМА, 2009, էջ 432:

³ Տե՛ս **О. А. Фомичева**, *К вопросу об институте парламентской ответственности*, Вестник Омского университета. Серия «Право». 2014. № 4 (41), էջ 96:

րակայության սկզբունքի արդյունավետ իրացումը: Օրենսդրական գործունեությունը պետք է իրականացվի օրենքների կայուն զարգացման սկզբունքի՝ որպես օրենսդրական քաղաքականության սկզբունքներից մեկի հիման վրա: Անհրաժեշտ է ընդունել այնպիսի օրենքներ, որոնք դառնան հասարակության սոցիալական վարքագծի, հանրային իշխանության հանրային վարքագծի, քաղաքական կազմակերպությունների քաղաքական վարքագծի գիտակցված հենքը: Այլ կերպ ասած, օրենսդրական քաղաքականությունը պետք է իրականացվի իրավական օրենքների միջոցով, որոնք ուղղված պետք է լինեն հանրային հարաբերությունների սահմանադրականացմանը:

2. Կատարել Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ պետության դեմ ընդունված այն վճիռները, որոնք պահանջում են անհրաժեշտ օրենսդրական կանոնակարգումներ:

3. Կատարել ՀՀ Սահմանադրական դատարանի որոշումները¹: Ազգային ժողովի պոզիտիվ պատասխանատվությունը չի սահմանափակվում միայն կոնկրետ գործով ակնկալվող իրավական կարգավորումներ սահմանելով կամ առկա կարգավորումները փոփոխելով: Ինչպես նշում է Գ. Հարությունյանը, սահմանադրական դատարանի որոշմանը պետք է մոտենալ որպես մեկ ամբողջություն՝ չառանձնացնելով եզրափակիչ մասը դատարանի իրավական դիրքորոշումներից²: Օրենսդիրը կրում է ինչպես դատարանի որոշմամբ սահմանված օրենսդրական բացերը վերացնելու, այնպես էլ համարժեք օրենսդրական նախաձեռնություն ձևակերպելու պարտականություն³: Գտնում ենք, որ լավագույն ելքն այն է, որ Սահմանադրական դատարանի որոշումները պետք է դիտարկել իրենց ամբողջականության մեջ, փորձել պարզել ոչ միայն այն խնդիրը, որն առկա է ե-

¹ Օրենսդիր մարմնի կողմից ՀՀ Սահմանադրական դատարանի որոշումների կատարման երաշխավորման հարցին անդրադարձել է նաև ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2016 թ. ընդունած որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ հաղորդմամբ, էջ 39, http://concourt.am/armenian/report/statistic/cc_decision_stat2016.pdf:

² Տե՛ս Գ. **Арутюнян**, Альманах, Конституционное правосудие в новом тысячелетии, 2012, էջ 28:

³ Տե՛ս Դ. Из материалов XIV Конгресса Конференции европейских конституционных судов. Конституционное правосудие. Выпуск 2 (40)-3(42), 2008 г., էջ 220:

ղել քննության առարկա տվյալ գործում, դրա պատճառները, հաղթահարման ուղիները, այլև բացահայտել համակարգային նշանակություն ունեցող հարցադրումները, որոնք բարձրացնում է Սահմանադրական դատարանը: Հետևաբար, Սահմանադրական դատարանի որոշումները պետք է դառնան օրենսդրական քաղաքականության հենասյուներից մեկը:

Օրենսդիր մարմինը բացի կոլեգիալ դրականից կրում է նաև նեգատիվ պատասխանատվություն: Որոշ պետությունների Սահմանադրություններ նախատեսում են հանրային-իրավական պատասխանատվություն խորհրդարանի նկատմամբ արձակման տեսքով, եթե խորհրդարանը դրսևորում է անգործություն: Այսպես, Չեխիայում Նախագահը կարող է արձակել պատգամավորների պալատը, եթե նստաշրջաններն ընդհատվել են սահմանված ժամկետից ավելի ժամկետով, նաև այն դեպքում, երբ պատգամավորների պալատն ավելի քան երեք ամսվա ընթացքում չի կարողացել օրենք ընդունել՝ չնայած այն հանգամանքին, որ նստաշրջանը չի ընդհատվել և նրանք կրկնակի անգամ նիստ են անցկացրել (Սահմանադրության 35-րդ հոդված)¹: Համանման կարգավորում է առկա նաև Սլովակիայի Սահմանադրության 102-րդ հոդվածում: Անգործության հետևանքով խորհրդարանի ցրման հնարավորություն է նախատեսում նաև Ուկրաինայի Սահմանադրության 90-րդ հոդվածը, Մոլդովայի Սահմանադրության 85-րդ հոդվածը: Գտնում ենք, որ այսպիսի կարգավորում կարող է տեղ գտնել նաև ՀՀ Սահմանադրության մեջ հետևյալ բովանդակությամբ՝ Ազգային ժողովի լիազորությունները դադարում են, Ազգային ժողովն արձակվում է, երբ Ազգային ժողովը հերթական նստաշրջանի ընթացքում օրենք չի ընդունել:

Առանձին քննարկման առարկա է պատգամավորի դրական-իրավական պատասխանատվությունը: Այն, ի թիվս մի շարք հանգամանքների, ներառում է նաև այն, որ պառլամենտականի պարտականությունն է մասնակցել մշտական հանձնաժողովներում տարբեր հարցերի, օրենսդրական նախագծերի քննարկմանը, լիազումար նիստերին, մասնակցել քվեարկություններին, հանդես գալ օրենս-

¹ St. u Konstituция Чешской Республики от 16 декабря 1992, http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/czech/czech--r.htm:

դրական նախաձեռնություններով: Այս հանգամանքը մեր կողմից առանձնակի շեշտադրվում է այն պատճառով, որ օրենսդիրների կողմից իրենց պատասխանատվության շրջանակի, ծավալի ընկալումը բավական հեռու է ցանկալից: Այսպիսի իրավիճակը հանգեցրել է նրան, որ համապատասխան դիմումի հիման վրա ՀՀ Սահմանադրական դատարանն արտահայտել է այսպիսի իրավական դիրքորոշում. «ՀՀ Սահմանադրությունը եւ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ օրենքը, այդ թվում՝ վերջինիս 5-րդ հոդվածը, որեւէ պատգամավորի իրավունք չեն վերապահում անհարգելի բացակայել Ազգային ժողովի նիստերից, խուսափել մշտական հիմունքներով իր լիազորությունները կատարելու սահմանադրական պահանջից: Ավելին, «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» օրենքի 6-րդ հոդվածը պարտավորեցնում է պատգամավորին մասնակցել Ազգային ժողովի նիստերին՝ առանց որեւէ վերապահման, չորրորդ՝ իրավական առումով անհիմն է Ազգային ժողովի նիստերից բացակայելը որպէս «քաղաքական բոյկոտ» ներկայացնելը»¹:

«Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ սահմանադրական օրենքի² 4-րդ հոդվածի համաձայն, պատգամավորը պարտավոր է մասնակցել Ազգային ժողովի, ինչպէս նաև իր անդամակցած հանձնաժողովի և աշխատանքային խմբի նիստերին, մասնակցել իր անդամակցած հանձնաժողովի հրավիրած խորհրդարանական լսումներին, պահպանել պատգամավորական էթիկայի կանոնները, ապահովել պատգամավորական մանդատի անհամատեղելիության պահանջների կատարումը, կազմակերպել քաղաքացիների ընդունելություն, ինչպէս նաև իր լիազորությունների շրջանակում օրենքով սահմանված կարգով պատասխանել քաղաքացիների գրավոր առաջարկներին, պահպանել Ազգային ժողովի նստավայրի տարածքում և շենքում գործող անվտանգության կանոնները³: Այս պարտականությունների չկատարման համար համապատասխան իրավական հետևանքների սահմանումը չափազանց կենսական հարց է, քանի որ պարտականությունն առանց դրա չկատարման կամ խախտման հա-

¹ Տե՛ս ՀՀ Սահմանադրական դատարանի ՄԴՈ-1081 որոշում:

² Տե՛ս «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՕ-9-Ն ՀՀ սահմանադրական օրենք:

³ Պորտուգալիայում սահմանադրական մակարդակում բավական մանրամասն սահմանված են պատգամավորի իրավունքներն ու պարտականությունները:

մար նախատեսված պատասխանատվության, անիրատեսական է և անուժ: Օրենսդրության ուսումնասիրությունը վկայում է, որ պատասխանատվություն նախատեսված է միայն պատգամավորական էթիկայի կանոնների, պատգամավորական մանդատի անհամատեղելիության պահանջների խախտման կամ չկատարման համար: Հետևաբար, գտնում ենք, որ նախ, պետք է բոլոր պարտականություններն ապահովված լինեն պետական հարկադրանքով՝ իրավական պատասխանատվությամբ, երկրորդ, պատասխանատվության միջոցները պետք է համաչափ լինեն ունեցած պարտավորությանը և կատարած իրավախախտմանը:

Այս համատեքստում գտնում ենք, որ մեկ այլ պատգամավորի փոխարեն քվեարկելու դեպքում տվյալ պատգամավորը պետք է զրկվի տվյալ ամսվա աշխատավարձից կամ դրա մի մասից, և այդ հանգամանքի մասին տեղեկատվությունը պետք է տեղադրվի խորհրդարանի պաշտոնական կայքում:

Որոշ ուսումնասիրություններ վկայում են, որ ՀՀ հինգերորդ գումարման Ազգային ժողովում եղել են շուրջ 30 պատգամավորներ, որոնք գումարման 5 տարվա ընթացքում որևէ ելույթ չեն ունեցել, մտքերի փոխանակության չեն մասնակցել և երբևէ հարց չեն տվել¹: Նման դեպքերի բացառումը կամ որոշակիորեն նվազումը ուղիղ համեմատական է քաղաքական համակարգի կայացման մակարդակի, օրենսդիրների քաղաքական պատասխանատվության զգացումի հետ: Սակայն, որքան էլ այս հիմնախնդիրն իր հանգուցալուծումը ստանա քաղաքական մակարդակով, այնուամենայնիվ, քանի դեռ առկա չեն դրա համար անհրաժեշտ քաղաքական նախադրյալներ, ապա կարևոր ենք համարում խնդրի իրավական կարգավորումը՝ որպես ժամանակավոր, միջնաժամկետ գործընթաց: Գտնում ենք, որ ՀՀ Ազգային ժողովի ամեն նստաշրջանի ավարտին յուրաքանչյուր պատգամավոր պետք է հանրային գրավոր և բանավոր հաշվետվություն ներկայացնի իր գործունեության վերաբերյալ, որը կարող է ներառել տեղեկություններ մասնակցած օրենքի նախագծերի քննարկման, օրենսդրական նախաձեռնությունների, որպես հիմնական կամ հարակից զեկուցող հանդես գալու, մտքերի փոխանակու-

¹ Տե՛ս <http://www.parliamentmonitoring.am/> կայքի ֆեյսբուքյան էջ՝ Parliament Monitoring, NGO, <https://www.facebook.com/ParliamentMonitoring.am/videos/1464648286900509/>:

յան ժամանակ ունեցած ելույթների քանակների, համապատասխան մշտական հանձնաժողովում իր գործունեության մասին: Ընդ որում, այս հաշվետվությունը պետք է զետեղվի ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական կայքէջում և/կամ պաշտոնական որևէ թերթում կամ ամսագրում: Իսկ մեծամասնական կամ վարկանիշային ընտրակարգով պատգամավոր դարձած անձինք պետք է ՀՀ Ազգային ժողովի յուրաքանչյուր նստաշրջանի ավարտին հանրային ելույթ ունենան տվյալ տարածքի ընտրողների առջև:

Ֆինլանդիայի Սահմանադրության 28-րդ հոդվածի համաձայն, եթե պատգամավորը չի կատարում իր պարտականությունները, ապա օրենսդիր մարմինը կարող է դադարեցնել կամ ժամանակավորապես կասեցնել նրա գործունեությունը¹: Ռուսաստանում, պատգամավորի լիազորությունների դադարման հիմքերից են, երբ պատգամավորը չի պահպանում անհրաժեշտ և սահմանված կապն ընտրողների հետ, երբ իր դրամական միջոցները պահում է արտասահմանյան բանկերում, երբ չի ներկայացնում կամ ոչ ժամանակին է ներկայացնում իր, կնոջ, անչափահաս երեխաների եկամուտների, ծախսերի և գույքի հայտարարագիրը, երբ անհարգելի բացակայում է լիազումար նիստերից և այն հանձնաժողովների նիստերից, որի անդամ է ինքը, երբ խախտում է այնպիսի անհամատեղելիության պահանջ, որ գիտական, մանկավարժական գործունեություն իրականացնելը չի թույլատրվում, եթե այդ գործունեությունից ստացված եկամուտների աղբյուրը լիովին օտարերկրյա պետություններն են կամ միջազգային կազմակերպությունները, օտարերկրյա քաղաքացիները կամ քաղաքացիություն չունեցող անձինք²:

Օրենսդրի նկատմամբ կիրառված հանրային-իրավական նեգատիվ պատասխանատվության օրինակները համաշխարհային իրավական պրակտիկայում բազմաթիվ են: ԱՄՆ Ներկայացուցիչների պալատը 2002 թ. հուլիսի 24-ին որոշում է ընդունում կոնգրեսմենին

¹ St̄ u Konstituция Финляндии (17 ИЮЛЯ 1919,

http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/finland/fincon-r.htm:

² St̄ u Федеральный закон от 08.05.1994 N 3-ФЗ (ред. от 07.06.2017) "О статусе члена Совета Федерации и статусе депутата Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации" (с изм. и доп., вступ. в силу с 28.06.2017), հոդված 4, 6, 12:

պաշտոնանկ անելու մասին, այն հիմքով, որ նա մեղադրվում է կաշառակերության, արդարադատությունը խոչընդոտելու և հարկային իրավախախտումների համար¹: Լիտվայի Սեյմի անդամը մեղավոր է ճանաչվել խոշոր խարդախության կատարման մեջ և հինգ տարվա ազատազրկման է դատապարտվել: Մեյնում տեղի ունեցավ քվեարկություն օրենսդրին անձեռնմխելիությունից զրկելու համար, սակայն անհրաժեշտ թվով ձայներ չհավաքվեց: Արդյունքում, ստացվեց հակասական մի իրավիճակ, երբ օրենսդիրը մի կողմից շարունակում է կատարել իր լիազորությունները, իսկ մյուս կողմից՝ գտնվում է անազատության մեջ²:

Գտնում ենք, որ վերը նշվածներից հետևյալ հիմքերը կարելի է ներմուծել նաև մեր իրավական համակարգ, սահմանելով, որ պատգամավորի լիազորությունները դադարեցվում են.

- երբ չի ներկայացնում կամ ոչ ժամանակին է ներկայացնում իր և իր ընտանիքի կազմի մեջ մտնող անձանց կողմից լրացված եկամուտների, ծախսերի և ակտիվների հայտարարագիրը,

- երբ խախտում է այնպիսի անհամատեղելիության պահանջ, որ գիտական, մանկավարժական գործունեություն իրականացնելը չի թույլատրվում, եթե այդ գործունեությունից ստացված եկամուտների աղբյուրն ամբողջովին օտարերկրյա պետություններն են կամ միջազգային կազմակերպությունները, օտարերկրյա քաղաքացիները կամ քաղաքացիություն չունեցող անձինք³, բացառությամբ, եթե այդ եկամուտը չի գերազանցում այն չափը, որին նույնպիսի գործունեության համար համանման որակներ ունեցող բարձրաստիճան պաշտոնատար անձ կամ հանրային ծառայող չհանդիսացող անձը կարող էր հավակնել:

Ընդհանրապես, անհամատեղելիության պահանջները պահպանելը, իսկ դրանց խախտման դեպքում համարեք իրավական հե-

¹ Տե՛ս US congressman faces expulsion // www.bbc.co.uk. 19.07.2002; House boots Traficant // www.cnn.com. 25.07.2002:

² Տե՛ս **Черных Е. В.**, О нормативном характере юридической ответственности // Вопросы теории государства и права. М., 1998. Выпуск 1, էջ 81:

³ Տե՛ս Федеральный закон от 08.05.1994 N 3-ФЗ (ред. от 07.06.2017) «О статусе члена Совета Федерации и статусе депутата Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации» (с изм. и доп., вступ. в силу с 28.06.2017), հոդված 4, 6, 12:

տևանքներ սահմանելն օրենսդիրների պատասխանատվության կարևոր հարցերից մեկն է: Այն պարագայում, երբ օրենսդրի եկամուտ/աշխատավարձ հարաբերակցության մեջ որպես օրենսդրին հասանելիք աշխատավարձն իր եկամուտների բավական փոքր մասն է կազմում, ապա սա կոռուպցիոն դրսևորում է և խոսուն փաստ այն մասին, որ անհամատեղելիության պահանջները հստակ և ամբողջական չեն սահմանված կամ վերահսկողության մեխանիզմներն արդյունավետ չեն գործում: Հայաստանում անհամատեղելիության պահանջների պահպանվածության մասով վերահսկողական գործառույթները հեռու են կատարյալ լինելուց, ավելին, առկա են բազմաթիվ օրենսդրական և պրակտիկ խոչընդոտներ: Հետևաբար, գտնում ենք, որ, օրենսդիր մարմնի օլիգարխիզացիան բացառելու և կոռուպցիան հաղթահարելու համար անհարժեշտ է ոչ միայն հստակ ամրագրել անհամատեղելիության պահանջները, այլև արդյունավետ կերպով վերահսկողություն իրականացնել դրանց պահպանման առնչությամբ:

Ինչ վերաբերում է հայկական իրականությանը, ապա 2015 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրությունում հատուկ առանձնացվում է լիազորությունների ավարտման երկու ձև՝ դադարում և դադարեցում: Այսպես, Սահմանադրության 98-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն. «Պատգամավորի լիազորությունները դադարեցվում են յուրաքանչյուր օրացուցային կիսամյակի ընթացքում քվեարկությունների առնվազն կեսից անհարգելի բացակայելու, ինչպես նաև Սահմանադրության 95-րդ հոդվածի պահանջները խախտելու դեպքերում»: Գտնում ենք, որ այսպիսի կարգավորումն անհարկի նեղացնում է պատգամավորին պատասխանատվության ենթարկելու շրջանակը: Ավելին, առաջանում է ակնհայտ անհամապատասխանություն պատգամավորի ունեցած դրական և նեգատիվ պատասխանատվության միջև: «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն, պատգամավորը պարտավոր է մասնակցել Ազգային ժողովի, ինչպես նաև իր անդամակցած հանձնաժողովի և աշխատանքային խմբի նիստերին, մասնակցել իր անդամակցած հանձնաժողովի հրավիրած խորհրդարանական լսումներին: Ստացվում է, որ մի կողմից սահմանվում են պատգամավորի պարտականությունները, սակայն դրանց չկատարման համար սահմանված չէ որևէ բացասական իրավական հե-

տևանք: Մյուս կողմից, ստացվում է, որ ըստ Սահմանադրության պատգամավորը կարող է չկատարել պատգամավորական իր պարտականությունները, այդ թվում՝ չմասնակցել հանձնաժողովների նիստերին, Ազգային ժողովի նիստերին և արդյունքում որևէ իրավական հետևանք առկա չէ: Կարծում ենք, որ Սահմանադրական այդ դրույթը վերաձևակերպման անհրաժեշտություն ունի: Մասնավորապես, կարելի է ամրագրել հետևյալը. «Պատգամավորի լիազորությունները դադարեցվում են յուրաքանչյուր օրացուցային կիսամյակի ընթացքում Ազգային ժողովի նիստերի առնվազն կեսից անհարգելի բացակայելու դեպքում»: Այս հարցի շուրջ միջազգային փորձը բազմաձև է: Այսպես, պառլամենտի անդամը գրկվում է իր լիազորություններից, եթե առանց հարգելի պատճառների բացակայում է պառլամենտի աշխատանքներից ավելի քան չորս ամիս¹, վաթսուև օր², հերթական նիստերի մեկ երրորդից³:

Այս հարցի շուրջ «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» օրենքի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ այստեղ նույնպես որոշակի խնդրահարույց կարգավորումներ կան, որոնք կարող են հակասության մեջ մտնել Սահմանադրության հետ: Մասնավորապես, այդ օրենքի 156-րդ հոդվածը կանոնակարգում է մեկ օրացուցային կիսամյակի ընթացքում քվեարկությունների առնվազն կեսից անհարգելի բացակայելու դեպքում պատգամավորի լիազորությունները դադարեցնելու հարցով Սահմանադրական դատարան դիմելու հետ կապված հարցերը, այդ թվում՝ քվեարկությունից պատգամավորի բացակայությունը հարգելի համարելու դեպքերը, ինչպես պահանջել է ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր ՄԴՈ-1081 որոշման մեջ: Այդ հոդվածի վերլուծությունից ստացվում է, որ չնայած բացակայությունների անհարգելի լինելուն, Ազգային ժողովի խորհուրդը կարող է չդիմել Սահմանադրական դատարան: Գտնում ենք, որ այսպիսի կարգավորումը (նշված հոդվածի 7-րդ կետ) անհիմն նեղացնում է Սահմանադրությամբ պատգամավորի լիազորությունները դադար-

¹ Տե՛ս Конституция Грузии, 24/08/1995, հոդված 54, <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/30346>:

² Տե՛ս Конституция Индии, հոդված 101, <http://worldconstitutions.ru/?p=141&page=6>:

³ Տե՛ս Конституция Бразилии (5 октября 1988 г.), հոդված 55, <http://worldconstitutions.ru/?p=563>:

րեցնելու իրավական գործընթացը սկսելու հնարավորությունը, բացի այդ, այդ գործընթացը քաղաքական մեծամասնության կամահայտնությունից է կախված լինում: Գտնում ենք, որ հստակ պետք է ամրագրել, որ համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում, Ազգային ժողովի խորհուրդը պարտավոր է դիմել Սահմանադրական դատարան, հատկապես, որ դա բխում է 2015 թ. փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 169-րդ հոդվածի 5-րդ մասի այն տրամաբանությունից, որ Սահմանադրական դատարան դիմելը չի դիտարկվում որպես իրավունք:

Համանման խնդիր առկա է նաև «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» օրենքի 157-րդ հոդվածի պարագայում, որն էլ ուղղված է կարգավորելու Սահմանադրության 95-րդ հոդվածի՝ անհամատեղելիության պայմանները խախտելու դեպքում պատգամավորի լիազորությունները դադարեցնելու հարցով Սահմանադրական դատարան դիմելու հարցերը: Հոդվածում հստակ նշվում են այդ գործընթացը սկսելու իրավական հիմքերը, մասնավորապես, Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց էթիկայի հանձնաժողովի եզրակացությունն անհամատեղելիության պահանջը խախտելու վերաբերյալ և այլն: Սակայն, հոդվածի 8-րդ կետի համաձայն, Ազգային ժողովի խորհուրդը քննարկում է այդ հարցը և որոշում ընդունում դիմել, թե չդիմել Սահմանադրական դատարան: Ինչպես նախորդ խնդրի դեպքում, այստեղ էլ գտնում ենք, որ հստակ պետք է ամրագրել, որ տվյալ հոդվածի 1-ին կետում նշված հիմքերի առկայության դեպքում, Ազգային ժողովի խորհուրդը պարտավոր է դիմել Սահմանադրական դատարան:

ՀՀ Սահմանադրության (2015 թ. փոփոխություններով) համաձայն (հոդվածներ 168-ի կետ 6, 169-ի 1-ին մասի 2-րդ կետ, 169-ի 5-րդ մաս) պատգամավորի լիազորությունները դադարեցնելու հարցի վերաբերյալ որոշում է կայացնում ՀՀ Սահմանադրական դատարանը, որին դիմող սուբյեկտ են հանդես գալիս պատգամավորների ընդհանուր թվի առնվազն մեկ հինգերորդը և Ազգային ժողովի խորհուրդը: Մի կողմից հաշվի առնելով Ազգային ժողովի խորհրդի վերաբերյալ վերը ներկայացված նկատառումները, մյուս կողմից այն, որ քաղաքական փոքրամասնության համար անհասանելի է սահմանված 1/5-րդ շեմը, փաստացի սահմանադրական այս կարգավորումը ձևական բնույթ է կրում, չի կարող պրակտիկայում իրացվել: Սահմանադրական փոփոխությունների հիմքում ընկած գաղափարներից մեկն այն

է, որ սահմանադրական մակարդակում երաշխավորվի քաղաքական փոքրամասնության կենսունակությունն Ազգային ժողովում: Գտնում ենք, որ քաղաքական փոքրամասնության կենսունակությունը և օրենսդիրների հանրային-իրավական նեգատիվ պատասխանատվության իրացման մակարդակը բարձրացնելու նկատառումից ելնելով անհրաժեշտ է սահմանադրական մակարդակում ամրագրել, որ պատգամավորի լիազորությունները դադարեցնելու հարցով ՀՀ Սահմանադրական դատարան դիմող սուբյեկտ է նաև Ազգային ժողովի յուրաքանչյուր խմբակցություն:

Համադրելով տարբեր երկրների փորձը՝ գտնում ենք, որ օրենսդիրների հանրային-իրավական նեգատիվ պատասխանատվությունը պետք է ներառի նաև.

- պատգամավորի լիազորությունների դադարեցումը լիազորությունների պարբերաբար չկատարելու արդյունքում,

- նախագուշացումը, խոսափողը անջատելը, լիազումար նիստին ելույթ ունենալու և քվեարկելու իրավունքներից զրկելը, նիստերի դահլիճից հեռացնելը որոշակի ժամանակով,

- աշխատավարձից պահում կատարելը, հավելավճարներ չտրամադրելը,

- անհամատեղելիության պահանջների խախտման համար պատասխանատվությունը:

ПУБЛИЧНО-ПРАВОВАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ

Карен Амирян

Аспирант кафедры теории и истории государства и права ЕГУ

В статье анализируются масштабы и рамки положительной и отрицательной публично-правовой ответственности законодательной власти и законодателей, а также представляется необходимость и актуальность их нового восприятия. Кроме того, учитывая важность новых правовых регулирований, нами был предложен ряд идей, направленных на повышение эффективности положительной и отрицательной публично-правовой ответственности законодательной власти.

PUBLIC LEGAL RESPONSIBILITY OF LEGISLATURE

Karen Amiryan

PhD student of YSU Chair of Theory and History of State and Law

The Article analyzes the extent and scopes of public-legal positive and negative responsibility of the legislative power and legislators, as well as underlines the need and urgency of new perception of the latter. Additionally, given the importance of new legal regulations, a number of ideas were proposed to increase the effectiveness of public-legal positive and negative responsibility of the legislature.

Բանալի բառեր - օրենսդիր իշխանություն, պատասխանատվություն, իրավական պատասխանատվություն, հանրային-իրավական պատասխանատվություն, պետական իշխանության պատասխանատվություն, պաշտոնատար անձանց պատասխանատվություն, օրենսդրի պատասխանատվություն

Ключевые слова: законодательная власть, ответственность, правовая ответственность, публично-правовая ответственность, ответственность государственной власти, ответственность должностных лиц, ответственность законодателя

Keywords: responsibility, legal responsibility, public-legal responsibility, responsibility of the State, responsibility of officials, responsibility of the legislature